

Delfoi menetelmänä nuorten osallisuutta vahvistavassa nuorisotutkimuksessa

Merja Kylmäkoski

Ennakointimenetelmät ovat vähän käytettyjä menetelmiä nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Tässä katsauksessa tarkastelen Delfoi-menetelmää esimerkkinä nuorisotutkimukseen soveltuvasta ennakointimenetelmästä. Delfoi on osallistava menetelmä, jolla voidaan tukea nuorten osallisuutta tutkimuksessa ja kanssatutkijuutta. Tulevaisuuteen tähtäävänä Delfoi-menetelmä soveltuu myös planetaarisuuden edistämiseen nuorisotutkimuksessa. Delfoilla, kuten ennakointimenetelmillä laajemminkin, voidaan tuottaa niin akateemista tutkimustietoa kuin hyvin monenlaista muuta nuorisotietoa strategisen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Ennakointimenetelmiä tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän nuorisotutkimuksessa ja ottaa ne myös nykyistä laajemmin käyttöön sekä nuorisotutkimuksessa että nuorisotyön tutkimuksessa.

Ennakointi – alihyödynnetty menetelmä

Ennakointimenetelmät ovat vähän käytettyjä menetelmiä nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Ennakointi liittyy tulevaisuudentutkimukseen, tai kuten alaa

myös kutsutaan, tulevaisuuksientutkimukseen (esim. Kuusi & Virmajoki 2022). Puhuttaessa monikollisesti tulevaisuuksientutkimuksesta halutaan korostaa mahdollisten tulevaisuuksien moninaisuutta; tulevaisuus ei ole ainoa mahdollinen lopputulos vaan erilaisten kehityskulkujen kautta voidaan päätyä erilaisiin tulevaisuuksiin. Tulevaisuus ei myöskään ole jotakin sellaista, mikä vain tapahtuu, vaan voimme omilla valinnoillamme saavuttaa erilaisista tulevaisuuskuvista meille mieluisimman tulevaisuuden tai välttää epämieluisia tulevaisuuksia.

Delfoi, jossa tutkimukseen osallistujat kutsutaan paneelikeskusteluun, on yksi ennakointimenetelmä. Se on osallistava menetelmä, jossa pyritään yhteisöllisellä tiedonrakentamisprosessilla mahdollisimman syvästi ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä. Prosessin lopputuloksena voi syntyä konsensus, mutta se ei ole välttämätöntä Delfoi-menetelmässä. (Linturi & Kauppi 2021, 13.) Delfoi-menetelmässä tutkija eli manageri, kuten tutkijaa Delfoissa nimitetään, muotoilee tutkimuskysymykset ja kokoaa tutkimusteesmansa kannalta parhaista informanteista paneelin, joka toteutetaan yleensä virtuaalisesti (mt., 17). Delfoi-tutkimus voi myös käynnistyä tutkimusaiheen kannalta keskeisimmiksi määriteltyjen panelistien vapaamuotoisilla

haastatteluilla hyvien tutkimuskysymysten tai tutkimuksessa arvioitavien tulevaisuusteiesien löytämiseksi. Perinteiseen kysely- tai haastattelututkimukseen verrattuna tutkimusprosessi on dialogisempi. Tutkimukseen osallistujat voivat kommentoida toistensa vastauksia ja heillä on myös mahdollisuus muuttaa omaa kantaansa prosessin aikana. (Mt., 14.) Delfoissa on myös mahdollista asettaa tutkimukseen osallistuville uusia tutkimuskysymyksiä, joita ei vielä Delfoi-prosessia aloitettaessa oltu osattu muotoilla (mt., 17). Tutkimus voi alkaa elää ja muuttaa suuntaansakin tutkimuksen osallistujien keskustelunostojen myötä, mikä vahvistaa tutkittavien osallisuutta tutkimuksen kulussa.

Nuorten osallisuus on vanha teema nuorisotyössä ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisopolitiikassa osallisuus on ollut läsnä jo Lipposen toisen hallituksen kaudella käynnistyneestä Nuorten valtakunnallisesta osallisuushankkeesta (2002) saakka (Paju 2008, 3). Nuorisotyötä ohjaavasta lainsäädännöstä osallisuus löytyy ensimmäisen kerran vuoden 2006 nuorisolaista. Poliittisen päätöksenteon lisäksi nuorten osallisuuden merkitys saa vahvistusta myös tutkimuskirjallisuudesta. Esimerkiksi Karla Malmin (2021, 45, 102) tutkimuksen mukaan nuorten osallisuus on todennäköisesti tulevaisuudessa yhtä tärkeä teema nuorisotyössä kuin nykyäänkin. Vastaavasti nuorisotutkimuksessa tutkijat ovat olleet kiinnostuneita nuorten kanssatutkimuksesta jo useita vuosia (esim. Pyyry 2012; Kotilainen & Olkkonen 2017; Mubeen & Tokola 2021; Tokola & Rättilä & Honkatukia & Mubeen & Sillanpää 2023) ja siten nuorten osallisuuden vahvistamisesta heitä koskevan tiedon tuotannossa. Osallisuuteen sisältyy potentiaali muutokseen (Malm 2021, 105), mikä resonoi ennakkointiin sisältyvän muutosajattelun kanssa. Lisäksi nuoremmat sukupolvet ja nuoret yleensäkin nähdään usein muutoksen airueina. Ennakointitut-

kimuksessa pyritään määrittelemään vaihtoehtoisista tulevaisuuksista toivottavin ja löytämään polku, joka johtaa toivottuun tulevaisuuteen. Ennakointi on yksi väline nuorten osallisuuden vahvistamiseen tiedon- tuotannossa ja tulevaisuuden rakentamiseen nuorten toivomaan suuntaan.

Huolimatta siitä, että nuoruus, tulevaisuus, ennakkointi ja nuorten osallisuus linkittyvät toisiinsa luontevasti, ennakkointitutkimus on varsin tuntematonta nuorisotutkimuksessa ja nuorisotyön tutkimuksessa. Ennakointitutkimusta on kuitenkin hyödynnetty nuoria tai nuorisotyötä käsittelevissä ylempien ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Timonen 2012; Huttunen 2016; Kallio 2016; Haranoja 2018; Bäck 2020) sekä Mikkelin ammattikorkeakoulussa (Toppari 2011; Salo 2013; Kilpiäinen 2014), joka korkeakoulun nimenvaihdoksen jälkeen tunnetaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakouluna (Xamk). Ammattikorkeakoulujen lisäksi ennakkointia on käytetty Tampereen yliopistossa hyväksytyssä asiantuntijuutta kunnallisessa nuorisotyössä käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa (Rauas 2016). Kyseisen tutkielman tekijä, Minna Rauas, on myös käyttänyt ennakkointia jo aikaisemmissa opinnoissaan Satakunnan ammattikorkeakoulussa (Rauas 2010). Muutoin menetelmää ei ole tätä artikkelia varten tehdyn kirjallisuuskatsauksen perusteella laajemmin käytetty julkaistussa nuorten tai nuorisotyön tutkimuksessa. Sitä ei myöskään käsitellä Kiilakosken ja Honkatukian (2018) nuorten ja nuorisotyön tutkimusta esittelevässä nuorisotutkimuksen perusteoksessa. Kiinnostusta ennakkointimenetelmiä kohtaan on kuitenkin havaittavissa, sillä Xamkin nuorisotalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian projektitutkija Essi Helin (2023) hyödyntää menetelmää pienten kuntien nuorisotyötä käsittelevässä työn alla olevassa tutkimuksessaan.

Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa ja tulevaisuuden tutkimuksessa

Sofia Laine (2022, 87) luonnehtii nuorisotutkimusta tutkimukseksi, joka voi opettaa samaistumaan seuraaviin sukupolviin. Laine peräänkuuluttaa proaktiiviseen globaaliin etiikkaan, nuorilähtöiseen ja luonnon kunnioittamiseen pohjautuvan ja parempaa tulevaisuutta tavoittelevan paradigman perään, jota hän nimittää planetaariseksi nuorisotutkimukseksi. (Mt., 84–92.)

Laine (2023) visioi planetaarisen lähestymistavan nuorisotutkimuksessa rakentuvan neljästä pilarista, joista ensimmäinen on kyky samaistua tuleviin sukupolviin. Jotta pilari kantaa, on vanhempien sukupolvien kyettävä vaihtamaan omat etunsa tulevien sukupolviin etuun. Laine näkee nuorisotutkimuksen keskeiseksi tieteenalaksi tämän tavoitteen saavuttamisessa. Toinen kannatteleva pilari on yleismaailmallinen tietoisuus, jonka ansiosta jokainen yksilö ymmärtää tehtävänsä maailmanyhteisössä. Nuorisotutkimuksen näkökulmasta kyse on metodologisesta kosmopolitanismista, dekolinisaaationäkökulmasta ja globaalista nuorisotutkimuksesta. Kolmas pilari rakentuu muutokseen luontosuhteesta siten, että ihmisen suhde luontoon pohjautuu harmoniaan valloittamisen sijaan. Kolmannessa pilarissa tutkimuksella tavoitellaan maapallon demokratiaa alkuperäiskansojen ja ekofeministinen tutkimuksen keinoin. Esimerkkinä Laine mainitsee Minna Salamin, jonka teos *Sensuous Knowledge: A Black Feminist Approach for Everyone* (2020) on suomennettu nimellä *Aistien viisaus*. Neljäs ja viimeinen pilari on raaka-ainevarojen käytön uusi etiikka, jossa elämäntapa on sopusoinnissa niukkuuden kanssa. Tässä pilarissa tutkimus suuntautuu ekososiaaliseen hyvinvointiin, toiminnan, emotionaalisen sitoutumisen ja

itsestä huolehtimisen tasapainottamiseen, jolloin eletään planeetan kantokykyjen rajoissa ”donitsitaloudessa”, millä Laine viittaa Kate Raworthin teoksessaan *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist* (2017) esittämään käsitteeseen. (Mt., 18–38, 21, 33.)

Tulevaisuudentutkija Pentti Malaska (2010) on kirjoittanut planetaarisesta tilastotoimesta. Tällä hän viittaa neljän vuosikymmenen mittaiseen pohdiskeluunsa uuden tietämisen ja tiedonjärjestelmän tarpeeseen, joka täyttäisi globaalin tilastoinnin tiedonvajeen. Tarve on seurausta ympäristöongelmista ja kestävän kehityksen ajattelun tuottamasta heräämisestä tiedonvajeeseen. Malaska kysyy, mitä tiedämme planeetastamme ja sen elämästä kokonaisuutena. Hän kannustaa pohtimaan planeetan kannalta merkityksellisiä asioita, joista ei ole tietoa tai joihin suhtaudutaan välipitämättömästi. (Mt, 116–117.) Malaska nimittää uuden tietämisen tarvetta planetaariseksi näkökulmaksi ja sen toteutusta planetaariseksi tilastotoimeksi (mt., 117). Malaskan pohdinnan lähtökohta on ihmisen valtasema suhteessa elolliseen luontoon. Tästä seuraa tarve tarkastella globaalia talousjärjestelmää ja teknologiaa luonnon ja elämän planetaarisen tilan näkökulmista sen sijaan, että luonto ja planeetta nähdään keinoina talouskasvun toteuttamiseen. Planetaarinen tilastotoimi tarvitaan, sillä planeetallamme ei ole tulevaisuutta, mikäli ajattelutapaa ei saada käännettyä planetaarisesti kestävämmäksi ja vastuullisemmaksi. (Mt., 119, 124–125.)

Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa ja tulevaisuuden tutkimuksessa ovat kaksi eri näkökulmaa kestäväan kehitykseen ja parempaan huomiseen. Niillä on kuitenkin yhteiset Rooman klubiin (Meadows, Meadows, Randers & Behrens 1973) ulottuvat juuret, mikä näkyy jaettuna huolena luonnon kantokyvystä ja vaatimuksena yksilön etuun perustuvan

ajattelutavan korvaamisella planetaarisella ajattelulla. Viisikymmentä vuotta Rooman klubin kirjan jälkeen maailman kehitysmahdollisuuksia arvioiva julkaisu *Earth for all* (Dixson-Declève, Gaffney, Ghosh, Randers, Rockström & Stocknes 2022, 13–14) korostaa ihmisen roolia muutosvoimana. Julkaisussa esitetyn arvion mukaan YK:n kestävän kehityksen agenda 2030 on merkittävin ohjelma, minkä tavoitteisiin maailman valtiot ovat valmiita pyrkimään (mt., 19). Tarvittaisiin kuitenkin suuri harppaus (*giant Leap*), jotta maapallon kannalta huolestuttava kehityskulku saataisiin käännettyä. Muutoksen mahdollistuminen edellyttää kirjoittajien mukaan viittä käännettä, jotka ovat köyhyyden poistaminen, eriarvoisuuden puuttuminen, naisten voimaannuttaminen, ruuantuotannon uudistaminen terveeksi ihmisten ja ekosysteemien kannalta sekä siirtyminen puhtaaseen energiaan. (Mt., 4–5.)

Tätä taustaa vasten tulevaisuuden tutkimuksen menetelmien hyödyntäminen nuorisotutkimuksessa on perusteltua. Ennakointimenetelmät ovat väline planetaarisuuden edistämiseen myös nuorisotyössä. Ennakointimenetelmillä voidaan tuottaa niin akateemista tutkimustietoa kuin hyvin monenlaista muuta nuorisotietoa strategisen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Ennakointimenetelmiä tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän nuorisotutkimuksessa ja ottaa ne myös nykyistä laajemmin nuorisotutkimuksen ja nuorisotyön tutkimuksen menetelmäopetukseen.

Planetaarisuutta voi luonnollisesti tarkastella muistakin näkökulmista. Yksi ajankohdainen näkökulma on planetaarinen terveys (Planetary Health), jolla viitataan ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin riippuvuuteen luonnosta. Kyse on systeemisestä lähestymistavasta tarkastella ihmisen ja luonnon välisiä yhteyksiä. Systeemisessä ajattelussa ymmärrys rakenteista, niiden toiminnasta

ja keskinäisistä riippuvuuksista on tärkeää samoin kuin niiden seikkojen tunnistaminen, jotka voivat saada aikaan systeemisen muutoksen. Erityistä painoarvoa lähestymistavalle antaa YK:n päätöslauselma vuodelta 2022, jossa todetaan oikeuden puhtaaseen, terveeseen ja kestäväan ympäristöön olevan universaali ihmisoikeus. (Drakvik & Pietola 2023, 12–13.) Nuorisotyö yhdistetään usein ihmisoikeuksiin (esim. Cederlöf 1998, 48). Nuorisotyö, nuorisotutkimus ja ennakointi linkittyvät toisiinsa planetaarisessa lähestymistavassa. Niille kaikille on yhteistä myös huoli huomisesta ja tahto toimia proaktiivisesti.

Delfoin mahdollisuudet ja heikkoudet nuorisotutkimuksessa osallistavana menetelmänä

Delfoi-menetelmälle on ominaista tutkittavien osallistaminen. Panelisteiksi kutsuttavat tutkimukseen osallistujat ottavat verkkopaneelissa kantaa väitteisiin, joita voidaan esittää myös kysymysten tai hypoteesien muodossa. Keskustelu paneelissa tapahtuu anonymisti kirjoittamalla kommentteja tai esimerkiksi sijoittamalla pallukka matrisiin tai janalle omaa kantaa edustavaan kohtaan. Joissakin sovelluksissa paneelissa keskustellaan täysin nimettömästi, joissakin taas ohjelmisto arpoo osallistujalle satunnaisen nimimerkin. Edes tutkija ei välttämättä pysty yhdistämään paneelissa esitettyjä mielipiteitä osallistujan henkilöllisyyteen, tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, jos tutkittavat on kutsuttu paneeliin avoimella linkillä tai QR-koodilla. Mikäli nimimerkin suojassa esiintyy vihapuhetta tai muuta muita osallistujia loukkaavaa kommentointia, pystyy tutkija kuitenkin peittämään nämä kommentit ja/tai poistamaan osallistujan paneelista.

Panelistien anonymiteetti on myös yksi Delfoi-menetelmän mahdollisuus. Anonymiteetti tasa-arvoistaa tutkimuksen osallistujia. Samaan paneeliin voidaan kutsua esimerkiksi nuoria ja aikuisia ilman, että osallistujat tietävät toistensa iät. Myöskään toisten osallistujien sukupuoli, sosiaalinen asema, ammatti tai koulutus ei tule muiden osallistujien tietoon. Näin taustatieto toisista osallistujista ei voi vaikuttaa edes alitajuisesti osallistujan kommentteihin. Tutkija puolestaan toimii Delfoissa fasilitaattorina, joka kannustaa osallistujia keskustelemaan. (Clayton 1997, 376.) Nykyiset Delphi-ohjelmistot ovat teknisesti kehittyneitä ja monipuolisia. Paneeliin voidaan esimerkiksi linkittää videoita tai audiomateriaalia innostamaan keskustelua. Nykyaikainen visuaalisesti moderni Delphi-ohjelmisto voi olla myös osallistujalle innostava kokemus tutkimuksen toteutusympäristönä.

Claytonin (1997, 376) mukaan Delfoi-menetelmään ei liity samanlaista sosio-emotiaalista käyttäytymistä kuin moniin muihin menetelmiin ja menetelmä tukee osallistujien tehtäväorientoitumista. Delfoi-menetelmä antaa myös osallistujille mahdollisuuden toistuvasti korjata omia kannanottojaan paneelissa esitettyihin väittämiin toisten panelistien esittämien kommenttien pohjalta. (Vrt. Schmalz, Spinler & Ringbeck 2021.) Tästä johtuen menetelmällä on mahdollista tuottaa moniulotteinen ja runsas aineisto. Delfoi-paneeli voi olla yhden kierroksen paneeli (*real time Delphi*) tai kahden kierroksen paneeli (*two-round Delphi*). Yhden kierroksen Delfoissa kysymykset ja vastaukset ovat panelistien nähtävillä koko paneelin aukioloajan ja panelistit voivat toistensa kommenttien pohjalta muuttaa moneen kertaan omia kantojaan. Aineistonkeruumenetelmänä yhden kierroksen Delfoi voidaan toteuttaa lyhyemmällä vastausajalla kuin kahden kierroksen Delfoi, mikä mahdollistaa menetelmän käytön nopeaan aineiston hankintaan. Yhden

kierroksen Delfoi on hyödyllinen menetelmä myös silloin, jos epäillään osallistujien kykyä sitoutua pidempään aineiston tuottamisprosessiin. Kahden kierroksen Delfoin etuja taas on, että tutkija voi nostaa paneelin pohdittavaksi aikaisemmasta keskustelusta muodostamia uusia kysymyksiä tai väitteitä, jolloin kysymykset kehittyvät kierroksittain ja keskustelusta voi tulla huomattavasti syvällisempää. Lisäksi kahden kierroksen Delfoilla voidaan varmistella riittävää aineiston kertymistä. Delfoissa voi myös olla useampiakin kierroksia kuin kaksi.

Yksi Delfoi-menetelmän etuja on, että se voidaan toteuttaa virtuaalisesti. Osallistujan kannalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hän saa QR-koodin tai verkkolinkin paneeliin. Osallistumiseen tarvitaan vain laite ja verkkoyhteys. Delfoi on Claytonia (1997, 376) lainaten kommunikaatioväline, jonka avulla panelistit voivat osallistua tutkimukseen ilman matkustamista. Planetaarisuuden, Agenda2030-ohjelman sekä nuorten ilmasto liikkeen näkökulmista verkossa toteutettava Delfoi on kiinnostava tapa tehdä tutkimusta. Delfoita käyttämällä voidaan lisätä yhdenvertaisuutta tuomalla tutkimukseen osallistuminen yhtä mahdolliseksi lähellä ja kaukana asuville ilman matkustamiseen liittyviä kustannuksia tai hiilijalanjälkeä. Luonnollisesti-kaan verkkopaneeli tai mikään menetelmä ei ole täysin hiilivapaa, mutta se mahdollistaa huomattavasti suuremman osallistujaryhmän, satojen tai ehkä jopa tuhansien, osallisuuden, mikä perinteisemmissä laadullisissa menetelmissä on hyvin kallista, aikaa vievää tai jopa mahdotonta.

Yksi menetelmän haasteista on kuitenkin osallistumiseen tarvittava laite ja verkkoyhteys. Nämä saattavat puuttua heikommassa asemassa olevilta tutkimuksen kohderyhmäläisiltä. Osallistumisen kynnystä voidaan kuitenkin laskea tekemällä osallistujien rekrytoinnissa yhteistyötä sellaisten tahojen kanssa,

jotka voivat tarjota osallistumisesta kiinnostuneille mahdollisuuden käyttää laitteita ja verkkoyhteyttä tutkimukseen osallistumista varten. Tällaisia tahoja voivat nuorisotutkimuksessa olla esimerkiksi koulut, erilaiset järjestöt tai projektit.

Toinen menetelmän haaste on paneelin kirjallisen kommentoinnin perinne. Tätä osallisuuden kynnystä on mahdollista laskea hyödyntämällä paneelissa audiovisuaalisia aineistoja ja vastaamistapoja, joissa ei vaadita kirjoittamista. Osallistujaa voidaan esimerkiksi ohjeistaa audiovisuaalisesti asettamaan pallukka asteikolle, jossa osallistuja arvioi jonkin asian toivottavuutta tai epätoivottavuutta. Tälläkin hetkellä on saatavilla erilaisia kuvatyökaluja, joita voidaan digitaalisesti hyödyntää paneelissa.

Tekoälyn kehityksen myötä on myös olettavissa, että ohjelmistoihin tulee ajan myötä puheentunnistustoimintoja, joilla osallistujan näkemys voidaan tallentaa keskustelualueelle ilman henkilötunnisteen syntymistä. Vastavasti jo nykyään näkövammaisten hyödyntämisen ruudunlukijan integroiminen tuleviin ohjelmistopäivityksiin tai äidinkielelensä eri kieltä puhuvien panelistien keskustelun mahdollistaminen konekäännöksen avulla on tuskin kovin kaukainen tulevaisuuden skenaario.

Tulevaisuuskartan avulla kohti planetaarisuutta

Delfoi-tutkimukseen osallistujat ottavat kantaa tuleviin kehityskulkuihin tai asioiden tilaan tulevaisuudessa. Väitteiden kommentoinnin lisäksi menetelmässä on tavallista pyytää osallistujia ottamaan kantaa väitteen toteutumisen todennäköisyyteen tai epätodennäköisyyteen sekä tulevaisuuden toivottavuuteen tai epätoivottavuuteen. Ennakoitava tulevaisuus voidaan asettaa viiden, kymmenen

tai vaikkapa viidenkymmen vuoden päähän riippuen siitä, millaista ennakoitietoa haetaan.

Delfoilla voidaan tuottaa ennakoitietoa jostakin varsin spesifistä teemasta tai sillä voidaan pyrkiä kartoittamaan laajemmin osallistujien näkyä tulevaisuudesta. Usein puhuttaessa ennakoinnista ajatus kääntyy skenaarioihin. Skenaariotyöskentelyn sijaan Suomessa vähemmän tunnetun ja käytetyn tulevaisuuskartan laatiminen on yksi kiinnostava vaihtoehto hyödyntää Delfoi-menetelmän tuotoksia laaja-alaisemman käsityksen saamiseen mahdollisista tulevaisuuksista. Tulevaisuuskartta, joka koostuu kartoitus- ja suunnitteluhorisonteista, on eräänlainen synteesi, kokoava yhteenvedo ennakoitiprosessilla tuotetusta tiedosta. Kartoitushorisontti on kaukaisempi näky, jossa keskitytään skenaarioihin ja monien vaihtoehtojen tunnistamiseen. Suunnitteluhorisontti taas on lyhyen ajan horisontti, jossa päätetään yhdessä toimijoiden kanssa toimenpiteistä, joilla pyritään tavoiteltavaan lähitulevaisuuteen. Tulevaisuuskartta puolestaan on raami, jossa toimitaan. Kartta kattaa mahdolliset tulevaisuuskuvat ja esittää niiden väliset suhteet sekä ymmärryksen tulevaisuuskuvien toivottavuudesta ja todennäköisyydestä. Tulevaisuuskartan laatiminen on arvokasta myös prosessina, sillä siinä kirkastetaan samalla kartan laatijoiden yhteistä ymmärrystä ja intressejä. (Kuusi & Villman 2022, 114–116.) Tulevaisuuskartta antaa näyn mahdollisista maailmoista ja reiteistä; se voi myös näyttää tien planetaarisuuteen. Planetaarisuuden näkökulmasta tulevaisuuskartan hyödyntäminen Delfoi-paneelilla kerätyn aineiston analyysissä tarjoaa mahdollisuuden kuvata planetaarisuuteen johtavia kehityskulkuja kokonaisuutena sekä terävöittää jaettua näkemystä planetaarisuudesta. Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa on jo itsessään artikuloitu pyrkimys tai tavoite. Ennakointi täydentää sitä tuottamalla

reittejä mahdollisiin maailmoihin, joissa planetaarisuus toteutuu. Tulevaisuuskartta, jossa avataan näitä mahdollisia maailmoja ja niihin johtavia kehityskulkujia, voi olla myös merkittävä nuorisopolitiikan tekemisen väline.

Tomi Kiilakoski ja Päivi Honkatukia (2018, 24, 25) toteavat nuorten ja nuorisotyön tutkimuksen motiivina olevan erilaisten intressien ja pyrkimysten perustelun sekä nuorten äänen vahvistamisen julkisissa keskusteluissa, samoin kuin pyrkimyksen ymmärtää nuorten maailmoja sekä dokumentoida ja analysoida menetelmiä, joita käytetään nuorten kanssa toimittaessa. Planetaarisuus nuorisotutkimuksessa (ja nuorisotyössä) on yksi pyrkimys, joka motivoi tekemään tutkimusta. Planetaarisuuden sisällyttäminen tutkimusotteeseen ei kuitenkaan riitä, mikäli siihen ei yhdisty ennakoitua ja ajatusta tutkimuksen proaktiivisuudesta. Vasta näiden seikkojen sisällyttäminen tutkimusotteeseen tekee siitä Juha Suorantaa ja Sanna Rynystä (2014) lainaten ”taistelevan” tutkimusmenetelmän, jossa pyritään yhteiskunnalliseen muutokseen (vrt. 36–39), tai tässä tapauksessa parempaa huomista tavoittelevaan planetaarisuuteen.

Delfoi-paneelin rakentaminen

Delfoi-tutkimus perustuu väitteisiin, joita tutkimukseen osallistuvat panelistit arvioivat ja kommentoivat. Aineiston keruun onnistumisen näkökulmasta on tärkeää löytää paneeliin oikeat osallistujat. Paneeli voidaan koostaa aihealueen substanssiasiantuntijoista, jotka edustavat erilaisia näkökantoja, tai kokemusasiantuntijoista. Tutkittaessa nuoria voi olla kiinnostavaa koota paneeli nuorista, joilla on omakohtaista kokemusta paneelin käsittelemästä aihealueesta, kuten esimerkiksi nuorisotyön palvelut tai koulu, tai joilla on intressi keskusteltavassa asiassa, kuten esimerkiksi ilmastonmuutos. Kriittinen kohta

paneelin rakentamisessa – kuten kaikessa tutkimuksessa – on löytää tutkimuksesta kiinnostuneita osallistujia.

Toinen tärkeä asia Delfoi-prosessin onnistumisen kannalta on tutkimukseen osallistujille esitettävien väitteiden muotoilu. Samoin kuin kysely- tai haastattelukysymyksissä, hyvä Delfoi-väite on selkeä ja yksiselitteinen. Osallistujalle ei saa olla epäselvää, mitä väitteessä kysytään tai väitetään, eikä väite saa olla ymmärrettävissä usealla eri tavalla. Hyvälle Delfoi-väitteelle on myös ominaista, että se innostaa tutkimukseen osallistujaa osallistumaan keskusteluun paneelissa. Tästä syystä hyvä Delfoi-väite on usein provokatiivinen, esimerkiksi ”vuonna 2035 internetin käyttö vapaa-ajalla on kielletty ilmastosyistä” tai ”vuonna 2027 16-vuotiaat saavat äänestää Suomessa eduskuntavaaleissa” ovat esimerkkejä provokatiivisista väitteistä. Väitteessä esitetään myös jokin aikaikkuna, jonka kuluessa kehityskulun väitetään tapahtuvan, jotta paneelin osallistuja pystyy paremmin vastaamaan väitteeseen ja hahmottamaan selkeämmin sen realistisuuden tai epärealistisuuden. Väitteen yhteydessä olevassa selitteessä voidaan tutkimukseen osallistujalle antaa taustatietoa väitteestä, jotta hänen on helpompi muodostaa asiasta oma näkemyksensä ja ottaa kantaa väitteeseen. Delfoi rakennetaan yleensä siten, että vastattuaan väitteeseen osallistuja näkee muiden vastaukset, pystyy keskustelemaan heidän kanssaan ja halutessaan myös muuttamaan omaa kantaansa keskustelun edetessä.

Tutkijan rooli Delfoi-tutkimuksessa on keskustelun managerointi tai toisin sanoen fasilitointi. Mikäli osallistujat on kutsuttu paneeliin sähköpostitse, tutkija voi aktivoida keskustelua lähettämällä osallistujien sähköposteihin yhteenvedoja ja koosteita paneelikeskustelusta innostamaan osallistujia jatkaamaan keskustelua. Tutkija voi myös paneelissa kommentoida keskustelua ja herätellä siten

osallistujia jatkamaan keskustelua. Nykyteknologia mahdollistaa myös tekoälyn käyttämisen paneelissa keskusteluun osallistujana. Tällöin kuitenkin on tutkimuseettisesti järkevää nimetä tekoälypanelisti siten, että kaikki osallistajat tietävät, mitkä keskustelupuheenvuorot ovat tekoälyn tuottamia. Näin tekoäly ei ole paneelissa anonyymi osallistuja, vaikka kaikki ihmispanelistit ovatkin anonyymeja.

Yhteenveto

Vesa Puurosen mukaan suomalaisessa nuorisotutkimuksessa on havaittavissa vahva luottamus ”todelliseen” todellisuuden olemassaoloon riippumatta siitä, onko tutkimuksen lähtökohta positivistinen, realistinen vai konstruktionistinen (Puuronen 2006, 255). Nuorisotutkimuksen paradigmat ja ontologia, näkemys todellisuudesta, ovat mahdollisesti ohjanneet tutkijoita kiinnittämään huomiota aikalaisilmiöihin ja -rakenteisiin sen sijaan, että tutkimuksessa olisi kiinnostuttu epistemologisempaan tulevaisuuksien tarkasteluun. Ymmärrettävästi läsnä olevan tai jo tapahtuneen havainnointi ja analysointi on nuorisopoliittisesti vaikuttava tapa tuottaa tietoa, sillä päätöstenteossa yleisestikin on pitkä traditio perustaa toimenpiteet arviointiin aikaisempien päätösten ja toimenpiteiden onnistuneisuudesta. Mahdollisten tulevaisuuksien ja maailmojen ennakointi on erilainen tapa lähestyä päätöksentekoa, vaikka myös ennakkoinnissa lähtökohtana on olemassa oleva tieto. Ennakoinnissa on enemmänkin kyse mahdollisuuksien kuin suositusten esittämisestä. Voidaan ajatella, että tietystä mielessä mahdollisuuksista valitseminen vaatii enemmän tiedonkäyttäjältä kuin päätösten pohjaaminen suosituksiin. Se on ristiriidassa usein nuorisopäättäjiltä kuultuun toiveeseen tiivistetystä havainnollistetusta tiedosta, jonka pohjalta voidaan

toimia nopeasti. Samanaikaisesti kuitenkin ennakointi antaa mahdollisuuden proaktiivisempaan strategiseen toimintaan, jossa on mahdollista osallistaa laajasti niin asiantuntijoita kuin nuoria. Parhaimmillaan ennakoititutkimuksessa voidaan tuottaa osallistujille hyvinkin voimauttava osallistumiskokemus tuleviin kehityskuluihin vaikuttamisesta.

Laura Lundyn (2007) YK:n lapsen oikeuksien pohjalta laaditussa osallistumisen mallissa osallistumista tarkastellaan neljästä eri näkökulmasta: tila (*space*), ääni (*voice*), yleisö (*audience*) ja vaikutukset (*influence*). Pohdittaessa tutkimukseen mukaan rekrytoitujen osallistumista tutkimusaineiston tuottamiseen, Delfoi-menetelmää voidaan peilata Lundyn osallistumisen tarkastuslistaan.

Delfoi tarjoaa *tilan* tutkimukseen osallistumiseen. Keskustelijoiden anonymiteetti tuo tutkimuksen osallistujille turvallisuutta, mikä mahdollistaa rehellisten mielipiteiden esittämisen. Lisäksi tilaa fasilitoiva tutkija tai tutkijat vahvistavat Delfoissa turvallisemman tilan -periaatteen toteutumista, esimerkiksi piilottamalla muita panelisteja loukkaavia kommentteja tai poistamalla paneelista epäasiallisesti keskustelemaan panelistin. Digitaalisessa Delfoissa voidaan teknologian avulla tukea tilan saavutettavuutta esimerkiksi vammaisille henkilöille. Tilan saavutettavuus voi olla joillekin osallistujille merkittävä seikka päätettäessä tutkimukseen osallistumisesta. Se voi myös vaikuttaa tutkimuksen osallistujaryhmän muotoutumiseen sekä siihen, että kaikilla, jotka ovat kiinnostuneita tutkimukseen osallistumisesta, on siihen mahdollisuus.

Delfoissa tutkimuksen osallistujien *äänien* esille tuleminen tuetaan panelisteille esitettyjen kysymysten tai väitteiden taustoittamisella. Väitteen ohien voidaan sijoittaa kirjallista tai audiovisuaalista taustamateriaalia helpotamaan oman näkemyksen muodostamista keskusteltavasta aiheesta. Esimerkiksi kuvatyökalujen avulla paneelissa voivat saada ää-

nensä kuuluviin myös sellaiset panelistit, jotka eivät pysty tutustumaan kirjallisiin väitteisiin tai käymään keskustelua kirjallisesti.

Paneeli voidaan rakentaa myös siten, että sinne kutsutaan aikuisia, esimerkiksi poliittisia päättäjiä, keskustelemaan nuorten kanssa. Tällöin nuoret ovat aikuisten kanssa tasa-vertaisia keskustelukumppaneita. Delfoi on kuitenkin hyvin erilainen menetelmä kuin oikeusministeriön (2023) alle 29-vuotiaille suunnattu verkkopalvelu, Digiraati. Siinä missä Digiraati on viranomaisten tai kansalaisjärjestöjen käyttöön tarkoitettu menetelmä nuorten kuulemiseen, Delfoi on nimenomaan tutkimusmenetelmä, jolla tutkitaan tulevaisuutta ja tehdään ennakointia. Tulevaisuuden tutkimukseen puolestaan sisältyy oma tieteenfilosofiansa (Kuusi & Virmajoki 2022, 22–39). Delfoin vahvuus on siinä, että Suomessa menetelmän taustalla on oma tutkijayhteisö, joka kehittää ohjelmistoa ja käy säännöllistä keskustelua tutkimuksista, joissa menetelmää käytetään. Delfoissa käytettävät ohjelmistot ovat myös vapaasti tutkijoiden hankittavissa, jolloin nuorten ääntä voidaan kuulla moninaisimmissa teemoissa kuin mitä Digiraadille esitetään. Lisäksi tutkimusteeman mukaan Delfoi-menetelmällä toteutetussa paneelissa voidaan vapaasti päättää esimerkiksi iältään rajatummasta kohderyhmästä kuin mitä käytetään Digiraadissa, jolloin tutkimusta voidaan kohdistaa tiettyyn nuorten ikäryhmään.

Nuorten näkemykset voivat tavoittaa Delfoi-menetelmässä yleisön ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin mikäli paneeli voidaan koota siten, että sinne kutsutaan sekä nuoria että niitä aikuisia, joilla on mahdollisuus toiminnassaan edistää nuorten näkemyksiä. Tällöin nuoret pääsevät suoraan keskusteluyhteyteen yleisönsä kanssa. Toiseksi mikäli paneeli kootaan pelkästään nuorista, on yleisönä olevien tutkijoiden vastuulla välittää nuorten tuottama tieto asianmukaisille tahoille. Kolmanneksi nuorten kanssatutkijuutta voidaan

vahvistaa tekemällä koko Delfoi-prosessi yhdessä heidän kanssaan paneelin kysymysten suunnittelusta aina sen tulosten levittämiseen.

Samalla tavalla *vaikutuksia* voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta. Mikäli paneelissa on ollut nuorten kanssa keskustelemassa päättäjiä tai muita, jotka tehtävissään voivat edistää nuorten tärkeinä pitämiä asioita, vaikutukset voivat olla varsin näkyviä ja ehkä jopa nopeitakin. Vastaavasti mikäli paneeli on koottu ainoastaan nuorista, paneelissa käyty keskustelu voi vahvistaa nuorten itseluottamusta, rohkeutta jatkaa keskustelua muilla foorumeilla ja valmiuksia argumentoida omaa näkemystään. Parhaimmillaan Delfoi voi myös tulla nuorten itsensä alusta loppuun käyttämä osallisuusmenetelmä. Riippumatta siitä, millaisista osallistujista paneeli on koottu, paneelin tuloksista tuotetulla tutkimuksella voidaan vaikuttaa nuorisopolitiikkaan, päättäjiin, nuorisotyön kenttään, nuorisohallintoon ja nuorisolan koulutukseen.

Lähteet

- Bäck, Annika (2020) *Nuorten osallisuus tulevaisuuden kirjastossa*. Yhteisöpedagogi ylempi AMK -opin näytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020052012534> (Viitattu 25.8.2023.)
- Cederlöf, Petri (1998) *Nuorisotyön yhteiskunnallinen merkitys. Perustietoja, poimintoja ja haarukkapaloja nuorisotyöstä sekä sen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa*. NUORAn julkaisu Nro 8. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuoista.fi/wp-content/uploads/2013/05/19Nuorisotyxn_merkitys.pdf (Viitattu 16.10.2023)
- Clayton, Mark J. (1997) Delphi: a technique to harness expert opinion for critical decision-making tasks in education. *Educational psychology* 17 (4), 373–385.
- Dixon-Declève, Sandrine & Gaffney, Owen & Ghosh, Jayati & Randers, Jorgen & Rockström, Johan & Stoknes, Per Espen (2022) *Earth for All. A Survival Guide for Humanity. A Report to the Club of Rome*. Gabriola Island: New Society Publishers.

- Drakvik, Elina & Pietola, Liisa (2023) Tavoitteena planetaarinen terveys. Ratkaisuja ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin turvaamiseksi. Sitra. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/08/sitra-muistio-tavoitteena-planetaarinen-terveys.pdf> (Viitattu 16.10.2023)
- Haranoja, Tiina (2018) Kolmannen sektorin potentiaali vapaa-aikapalveluissa: Kolmas sektori sekä lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät kehittävät yhdessä lasten ja nuorten vapaa-aikapalveluita. Yhteisöpedagogi ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018120419939> (Viitattu 25.8.2023.)
- Helin, Essi (2023) Esitys ”Havaintoja pienten kuntien nuorisotyöstä” Kunnallisen nuorisotyön kehittämisverkoston Kanuunan webinaarissa osaamiskeskusten tiedontuotannosta 13.10.2023.
- Huttunen, Katriina (2016) Nuorisotyöllä tulevaisuutta: Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkimon tulevaisuuksia tarkastelemassa. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605127496> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kallio, Maria (2016) Oikeassa paikassa oikeaan aikaan: Nuorten aikuisten osaamisohjelman hakevan toiminnan realistinen arviointi. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605127496> (Viitattu 25.8.2023)
- Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2018) Johdanto teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 8–25.
- Kilpiäinen, Liisa (2014) ”Nuoret tarvitsevat yhtä paljon huomiota kuin lapsetkin” *Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimintamuotojen kehittäminen*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201403022760> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kotilainen, Sirkku & Olkkonen, Satu (2017) *Nuoret dokumenttiteatterin kansatutkijoina. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2017*, 22–36. <https://journal.fi/kultpol/article/view/63279/31333> (Viitattu 25.8.2023.)
- Kuusi, Osmo & Villman, Tero (2022) Tulevaisuus-kartta tulevaisuuskenttätutkimuksen kokoavana viitekehystenä. Teoksessa Aalto, Hanna-Kaisa & Heikkilä, Katariina & Keski-Pukkila, Pasi & Mäki, Maija & Pöllänen, Markus toim. Tulevaisuuden tutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku: Turun yliopisto, 113–124. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153465/TVA-1-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Viitattu 16.10.2023.)
- Kuusi, Osmo & Virmajoki, Veli (2022) Tulevaisuuksien tutkimuksen filosofiset perusteet. Teoksessa Hanna-Kaisa Aalto & Katariina Heikkilä & Pasi Keski-Pukkila & Maija Mäki & Markus Pöllänen (toim.) *Tulevaisuuden tutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku: Turun yliopisto, 22–39. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153465/TVA-1-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Viitattu 18.12.2023.)
- Laine, Sofia (2022) Kohti planetaarista nuorisotutkimusta. Puheenvuoro. *Nuorisotutkimus* 40 (4), 84–92.
- Laine, Sofia (2023) New Framework Proposal: Planetary Youth Research. *Youth and Globalization* 5 (1), 15–43. Special Issue: Re-Envisioning Youth Studies in Times of Global Risk, edited by Victor Sérgio Ferreira and Ana Nunes de Almeida. https://brill.com/view/journals/yogo/5/1/article-p15_002.xml (Viitattu 27.11.2023.)
- Linturi, Hannu & Kauppi, Antti (2021) Miten tutkimme tulevaisuuksia Delfoi-menetelmällä? Teoksessa Merja Kylmäkoski & Päivi Rainò (toim.) *Delfoilla tulevaisuuteen*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 13–44. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202103177704> (Viitattu 25.8.2023.)
- Lundy, Laura (2007) ‘Voice’ is not enough: conceptualising Article 12 of United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal* 33 (6), 927–942.
- Malaska, Pentti (2010) ”Planetaarinen tilastotoimi”. Helsinki: Suomen tilastoseuran vuosikirja 2010, 116–132. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=7e47b9b5ea104020529a858dc27d0b5e738b6327#page=103> (Viitattu 6.9.2023.)
- Malm, Karla (2021) ”Parempi vaihtoehto kuin 80-luvun Suomi”? *Nuorisotyön tekijät, paikat ja ympäristöt vuonna 2030*. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 119. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021122963385> (Viitattu 6.9.2023.)
- Meadows, Donella H. & Meadows, Dennis L. & Randers, Jørgen & Behrens, William W., III (1972) *The Limits to Growth. A Report of THE CLUB OF ROME’s Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books. <https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Lim->

- its-to-Growth-digital-scan-version.pdf (Viitattu 18.10.2023.)
- Mubeen, Fath E. & Tokola, Niina (2021) Kanssatutkimus ja vertaishaastattelut tutkimusmenetelmänä – pohdintoja toimijuudesta ja vallasta. Teoksessa Tiina Rättilä & Päivi Honkatukia (toim.) *Tutkien ja tarinoiden kohti pakolaistaustaisten nuorten kestävää hyvinvointia*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 231, 107–123.
- Oikeusministeriö (2023) *Digiraati*. <https://digiraati.fi/participate?headless=false> (Viitattu 18.12.2023.)
- Paju, Petri (2008) Kehyskertomukseen linkitetyt dokumentit. Hankkeen taustaa. Osallisuushankkeen alkuvaiheen tapahtumien ja siihen liittyvien dokumenttien, päätösten ja järjestelyjen kuvausta. Teoksessa Petri Paju (toim.) *Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 18. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/osallisuushanke.pdf> (Viitattu 6.9.2023.)
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Pyyry, Noora (2012) Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 35–53.
- Rauas, Minna (2010) *Ammattina nuorisotyö: esitys nuorisotyön eettisestä ohjeistuksesta*. Terveiden edistämisen koulutusohjelman opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010081712701> (Viitattu 25.8.2023.)
- Rauas, Minna (2016) *Tietoa, taitoa ja tiedontuottamista: Asiantuntijuus kunnallisessa nuorisotyössä*. Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen pro gradu-tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606211964> (Viitattu 25.8.2023.)
- Salo, Leena (2013) *Mitä ammatilliselta nuorisotyöltä odotetaan? Yhteisen ammatillisen työotteen jäsentäminen Kuopiossa*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013120219317> (Viitattu 25.8.2023.)
- Schmalz, Ulrike & Spinler, Stefan & Ringbeck, Jürgen (2021) Lessons Learned from a Two-Round Delphi-based Scenario Study. *MethodsX* 8, 101179. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120096> (Viitattu 6.9.2023.)
- Suoranta, Juha & Ryytänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.
- Timonen, Päivi (2012) *Johda ja hyödynnä sosiaalista mediaa – työkalupakki kunnan nuorisotyön johtamiseen*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201205208937> (Viitattu 25.8.2023.)
- Tokola, Niina & Rättilä, Tiina & Honkatukia, Päivi & Mubeen, Fath E. & Sillanpää, Olli (2023) Participatory research among youth – too little, too much, too romanticised? Reflections on co-research with young refugees. Teoksessa Päivi Honkatukia & Tiina Rättilä (toim.) *Young People as Agents of Sustainable Society. Reclaiming the future*. London: Routledge, 161–176. <https://doi.org/10.4324/9781003345114> (Viitattu 6.9.2023.)
- Toppari, Kimmo (2011) *Uudet lähestymistavat nuorisoiäkisten kriisiasastohoidossa – kehittämisprosessi Tampereen kaupungin lapsilapsiperheiden sosiaalipalveluissa*. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma ylempi AMK -opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011120216865> (Viitattu 25.8.2023.)